

СУЧАСНІ ДІЛОВІ ДОКУМЕНТИ ТА ПАПЕРИ

ЯК ПРАВИЛЬНО ОФОРМИТИ І ПІДГОТУВАТИ

Мета цієї книги — допомогти читачеві правильно й грамотно підготувати документацію будь-якого типу: управлінської, щодо особового складу, з господарсько-облікової діяльності, а також фінансові папери. Окремий розділ присвячено нормам ділового листування і культури ділового мовлення. Враховано останні зміни правопису й акцентовано увагу на особливостях уживання частин мови в діловодстві. Словник ділової людини стане в пригоді під час укладання ділових паперів.

В. В. САДОВНИЧА

ЯК ПРАВИЛЬНО
ОФОРМИТИ І ПІДГОТУВАТИ

В. В. САДОВНИЧА

СУЧАСНІ ДІЛОВІ ДОКУМЕНТИ ТА ПАПЕРИ

ЯК ПРАВИЛЬНО ОФОРМИТИ І ПІДГОТУВАТИ

ЗРАЗКИ ТА ПРИКЛАДИ

Постанова Довіреність
Рішення Розписка
Наказ Відомість
Ухвала Накладна
Доручення Наряд

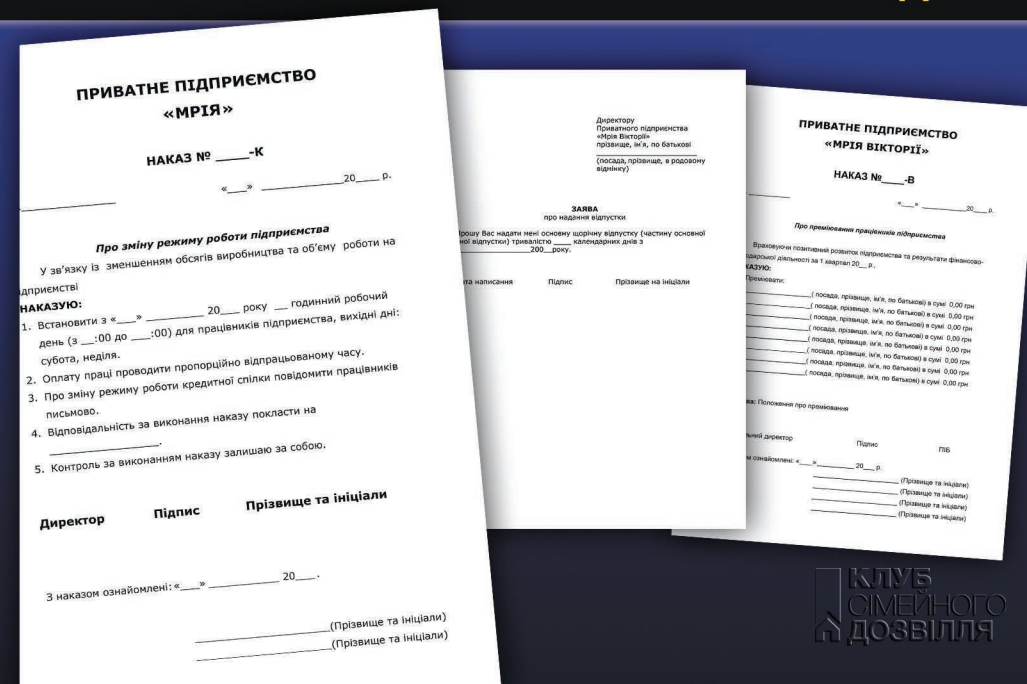
www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-7280-7

9 789661 472807

СУЧАСНІ ДІЛОВІ
ДОКУМЕНТИ ТА ПАПЕРИ

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Постанова

Рішення

Наказ

Ухвала

Доручення

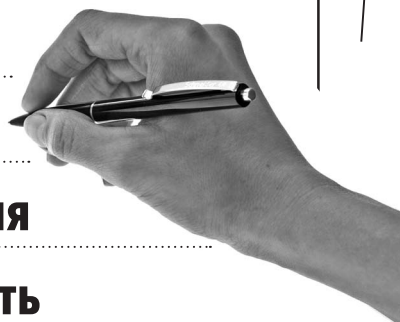
Довіреність

Розписка

Відомість

Накладна

Наряд

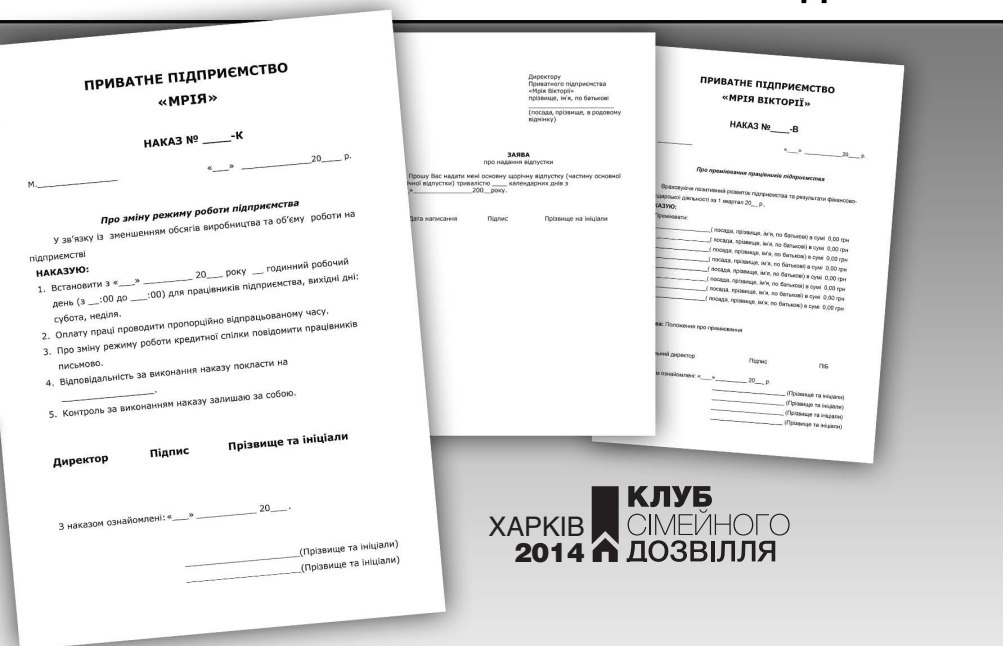

В. В. Садовнича

СУЧАСНІ ДІЛОВІ ДОКУМЕНТИ ТА ПАПЕРИ

ЯК ПРАВИЛЬНО ОФОРМИТИ І ПІДГОТУВАТИ

ВРАЗИКИ ТА ПРИКЛАДИ

ХАРКІВ **КЛУБ**
2014 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 34
ББК 81.2 + 67.9(4УКР)
С14

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Книга містить інформацію станом на 01.01.2014

Дизайнер обложки *Артем Семенюк*

ISBN 978-966-14-7280-7

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», видання українською
мовою, 2014
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейно-
го Дозвілля», художнє оформлення,
2014

Вступ

Є люди, котрі вважають мову лише засобом порозуміння між собою. Безперечно, мова — найперший засіб комунікації, однак цим не вичерпується її значення. Мова — ще й сутність, що в ній будь-яка нація закодує свою історію, багатовіковий досвід, здобутки культури, духовну самотність.

Для кожного народу, поки він існує, мова стає начебто другою природою, що, будучи, з одного боку, результатом його діяльності, з іншого — оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, їжі, народ не може існувати. Зречення рідної мови, навіть неповага до неї б'ють по народові так само боляче, як і нищення природи. Пригадаймо вірш Дмитра Павличка:

Ти зрікся мови рідної. Тобі
Твоя земля родити перестане.
Зелена гілка в лузі на вербі
Від доторку твого зів'яне.

Ти зрікся мови рідної. Ганьба
Тебе зустрине на шляху вузькому...
Впаде на тебе, наче сніг, журба —
Її не понесеш нікому!

Ти зрікся мови рідної. Нема
Тепер у тебе роду, ні народу.
Чужинця шани ждатимеш дарма —
В твій слід він кине сміх — погорду.

Ти зрікся мови рідної...

Що ж таке рідна мова? Яку мову вважати рідною? Відомі мовознавці Д. Розенталь та М. Теленкова запропонували таке її

визначення: «Це мова, що її засвоює дитина в ранньому дитинстві шляхом копіювання дорослих, які її оточують». Навряд чи воно дає вичерпну відповідь на поставлене запитання, адже дитину з раннього дитинства можуть виховувати в чужорідному мовному середовищі.

Чимало мовознавців забуває про те, що рідна мова закладена в людині генетично, і це доведено наукою. Сучасна електроніка, наприклад, здатна зафіксувати особливості національного плачу новонародженої дитини. То чи маємо ми право байдуже ставитись до свого національного генетичного коду? Учені підтвердили геніальний здогад Вільгельма Гумбольдта, висловлений у XVIII ст., що мова у вигляді коду існує в нейроклітинах людського мозку й генетично передається від батьків до дітей. Вивчення мови дитиною відбувається як розшифрування цього коду.

Видатний мовознавець О. Потебня, котрий постійно цікавився питаннями народності і мови, взаємовідношення націй і мов, народності й особи, дво- та багатомовності, подальшою долею націй і мов, стверджував, що мислення дитини має формуватися на ґрунті рідної мови, і, поки воно не дозріло, поки не сформувався остаточно мовно-розумовий апарат, двомовність є шкідливою. Давно помічено, що маленькі діти, коли вчаться розмовляти, самі створюють слова та їх форми, іноді несвідомо, за принципами давньоруської мови. Це ще один доказ того, що мова передається генетично з роду в рід, від дідів і прадідів онукам. Сучасний громадський діяч, журналіст і політик, поет і перекладач Павло Мовчан пише у своїй статті: «Мова — це п'ята ефірна стихія, яка облягає національний простір, і зменшення її сфери призводить до утворення своєрідних озонних отворів, через які вривається чорна енергія, що деморалізує народ... Мова — це певним чином і антропологія. Зміна мови не може не позначатись на зміні антропологічного типу. Зменшується обсяг пам'яті, відповідно зазнають змін і півкулі мозку. Якщо замість 40 найменувань криги у балкарців чи 30 назв снігу у ненців вживається лише одна — просто «сніг» і просто «крига», то,

зрозуміла річ, це не може не позначитись на всіх параметрах того чи того генотипу».

Українська мова — одна з прадавніх слов'янських мов, котра є рідною для десятків мільйонів людей. В Україні 72,7 % становлять українці — корінні її мешканці. Для українців рідна мова — це мова нашої нації, мова предків, зв'язок між кожним з нас та між нами й попередніми поколіннями, їхнім духовним надбанням. Рівень розвитку рідної мови є джерелом духовного розвитку народу. Знати, берегти і примножувати рідну мову — це обов'язок кожної людини. Народ, який не усвідомлює значення рідної мови, її ролі в розвитку особистості, не плакає її, не може сподіватися на гідне місце серед інших народів.

Занепад рідної мови є наслідком духовного зuboжіння народу. Ми, українці, — народ із давньою історією, багатою культурою і, поки хочемо лишатися цивілізованою нацією, не можемо допустити такого. Ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості й рівня культури народу. Отже, одним із головних завдань українського суспільства, як і будь-якої іншої розвинутої спільноти, показником його самосвідомості й визначником розвитку культури є, нарівні з турботою про збереження природних багатств та примноження цінностей духовної культури, постійна турбота про екологію мовного середовища.

Українська мова своєю красою й багатством здавна привертала увагу вчених. Сучасна українська літературна мова виконує різноманітні суспільні функції — комунікативну, естетичну, мислетворчу, культуроносну та ін.

Комунікативна функція полягає в тому, що мову використовують для спілкування, інформаційного зв'язку між членами суспільства. Спілкування — найважливіша функція мови. Вона є універсальним засобом обміну інформацією в просторі й часі.

Комунікативній функції підпорядковані інші функції мови, зокрема **експресивна**. Полягає вона в тому, що саме завдяки мові ми виражаємо свій внутрішній світ, репрезентуємо себе перед тим, із ким спілкуємося. «Говори — і я тебе побачу», — стверджували

античні мудреці. Людина, що досконало володіє мовою, найкраще може себе показати, розкрити свій духовний світ через спілкування.

Мова є й засобом пізнання світу. Пізнаючи мову, ми пізнаємо світ, навколишнє середовище, але в межах свого народу, його свідомості, психіки тощо. Українська мова дає нам можливість пізнати світ очима українця, українського народу, російська — російського, німецька — німецького і так далі. Мова формує наш розум і духовність. Український фольклор, художня література, театр, пісня, втілені в словесній формі, розкривають перед людиною світ краси. У живому мовленні кожна мова виконує в основному **функцію спілкування**, у художньому творі вона є засобом образного відтворення дійсності. Це теж своєрідний акт спілкування майстра слова з читачем або слухачем.

Мова виконує **мислетворчу функцію**. Українська мова, як і всяка інша, є засобом формування думки. Адже вільним володіння мовою вважається тоді, коли людина мислить і говорить цією мовою одночасно. Додамо, що думання відбувається у формі тієї мови, якою ми найкраще володіємо, тобто рідної. Отже, власне процес мислення має національну специфіку. Справедливі в цьому плані слова Г. Гегеля: «Якщо всі мислять однаково, значить, ніхто не мислить». Оригінальність нашого мислення залежить від знання мови та здатності користуватися нею під час думання.

Закон «Про мови» 1989 р., який проголосив українську мову державною, та Конституція України 1996 р., що юридично закріпила цей статус, поширили коло тих, хто користується українською мовою. Ідеться про державних діячів, спеціалістів різних сфер і галузей. Проте часто виникає невідповідність між високим професійним рівнем і низьким рівнем культури мовлення. Виходячи з історичних і мовно-культурних особливостей формування етнічного складу населення України, де кількісну перевагу, крім Криму, мають українці, роль державної (офіційної) мови цілком закономірно виконує українська, що закріплено Конституцією. Закон «Про мови» в Україні, визнаючи державний статус української мови, відзначає, що в місцях компактного проживання громадян

інших національностей для офіційного спілкування на цій території можуть використовувати їхні мови. Цим положенням гарантовано мовні права всіх інших національностей України. У такому розумінні за цими мовами можна закріпити статус офіційної — на відміну від загальнодержавної.

Наведемо цікавий факт. Нещодавно у Польщі прийняли закон, котрий охороняє польську мову як державну й культурну цінність та економічну категорію. Закон запроваджує нові правила, що мають припинити процес витіснення польської мови з вивісок, реклами й пам'ятних дощок; висуває вимогу кожному державному чиновникові вміти зрозуміло та грамотно розмовляти польською. Усі угоди із зарубіжними партнерами, що виконуватимуться на теренах Польщі, мають укладатися тільки цією мовою. Хіба не дивно? У Польщі, де населення розмовляє польською мовою, приймають закон про її охорону! А в Україні, де значний відсоток населення не володіє мовою на достатньому рівні, не припиняються суперечки про введення російської як другої державної та всілякими способами прагнуть витіснити українську з інформаційного простору.

Колись навколо своєї мови та історії консолідувалося фінське суспільство. «Мова — залізний обруч, мова єднає народ в одне ціле», — так сказав 1820 р. фінський письменник Яакко Ютейні. 1917 р. фінський народ зумів вирватися з пазурів «російського орла», віродив національні традиції і за кілька десятиліть досяг високого життєвого рівня. І сприяла цьому висока національна свідомість — рушійна сила розквіту країни, яку плекає саме рідна мова. Нам є чого навчитися у фінів, чи не так?

Кожний народ, держава мають дбати про престиж своєї мови — її авторитет у міжнаціональному та міжнародному спілкуванні. Авторитет мови, як і народу, держави, залежить від багатьох чинників. Насамперед це виявляється в тому, які суспільні функції виконує мова, яку інформацію вона фіксує та передає, скільки людей нею користуються. Престижу мови сприяє її державність і патріотичне ставлення до неї її носіїв.

Ціла низка історичних фактів свідчить про потенційну престижність української мови. У Великому Литовському князівстві вона була державною мовою; як актову мову її використовували в Молдавському князівстві; бахчисарайські хани листувалися нею з турецькими султанами. Українську мову вивчають у багатьох університетах світу, а після утвердження незалежності України зростає міжнародний авторитет української мови як державної. На жаль, не всі українці усвідомлюють, що престиж мови залежить не від неї самої, а від її носіїв. Тому українська мова в нашій державі, напевне, стане престижною лише тоді, коли ми не будемо її соромитися, коли оволодіємо усім її багатством, навчимося гарно, виразно, правильно говорити українською й будемо пишатися, що ми, українці, маємо таку чудову мову. А неукраїнці відчуватимуть задоволення через те, що володіють цією мовою, шануватимуть її й тих, хто її створив. Завдання кожного українця — щоденно скорочувати відстань від реального до бажаного.

Громадяни нашої держави, як і будь-якої іншої, мають мовні обов'язки, що полягають у захисті та збереженні рідної мови. Захист рідної мови — найприродніший і найпростіший, найлегший і найнеобхідніший спосіб національного відродження й самоутвердження. Знання рідної (державної) мови не обмежує можливості вивчати інші мови — споріднені й неспоріднені. Вислів «Скільки ти знаєш мов — стільки разів ти людина» ніколи не втратить своєї актуальності.

Володіння мовою вимагає правильного користування нею. Тому серед мовних обов'язків наших громадян слід виділити ще один — дотримувати культури українського мовлення. Належний рівень мовної культури є свідченням розвинутого інтелекту людини, її вихованості. Культура мовлення має велике національне й соціальне значення: вона забезпечує толерантне спілкування людей, облагороджує їхні стосунки, сприяє підвищенню загальної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому. Тому кожний із нас повинен дбати про свою мовну культуру

й вимагати цього від інших. Саме літературна, унормована мова має обслуговувати культурне життя народу та всі сфери його суспільної діяльності: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей. Власне літературна мова, зафіксована в писемній та усній практиці, — це одна з форм національної мови, яка існує поряд з іншими її формами — діалектами, просторіччям, мовою фольклору. Літературна мова має наддіалектний характер, стабільні літературні норми у граматиці, лексиці, вимові.

Мовна норма — це сукупність загально визнаних, кращих, найпридатніших мовних засобів, що вважаються правильними на певному історичному етапі. Головні ознаки мовної норми — унормованість, обов'язкова правильність, точність, логічність, чистота і ясність, доступність і доцільність.

Мовні норми характеризуються:

- системністю (наявні на всіх рівнях мовної системи);
- історичною зумовленістю (виникають у процесі історичного розвитку мови);
- соціальною зумовленістю (виникають у зв'язку з потребами суспільства);
- стабільністю (не можуть часто змінюватися).

Будь-якій літературній мові притаманні певні норми, як-от:

- орфоепічні — регулюють правильність вимови звуків, звукосполучень, наголошення слів: [вe^вдeц'а], [шчи^чпити], [но^ншу], [к'іхт'і]; *поза́очі, біографія, але латунок*;
- орфографічні — регулюють правильність написання слів: *пів'яблука, пів-Європи, бриньчати, деренчати*;
- лексичні — регулюють правильність вживання слів у властивих їм значеннях, правильне подання слів: *будь-яке питання (а не любе), випрасував (а не погладив) одяг, наступна (а не слідуюча) зупинка*;
- граматичні — регулюють правильність творення слів, уживання форм слів: *по містах і селах (а не по містам і селам), згідно з наказом, найбільший (а не самий найбільший)*;

- синтаксичні — регулюють правильність побудови речень і словосполучень, уживання прийменників: *відповідно до наказу* (а не *згідно до...*, *відповідно з...*);
- стилістичні — регулюють правильність використання мовних засобів, властивих лише певному стилеві: *чільне місце посідає...* (а не *займає*);
- пунктуаційні — регулюють правильність вживання розділових знаків: *Фірма оптом і вроздріб продає дитячий, чоловічий, жіночий вовняний одяг*, а не *Фірма оптом і вроздріб продає дитячий, чоловічий, жіночий, вовняний одяг*.

До **орфоепічних норм** української літературної мови належать такі:

- тверда вимова шиплячих: *чай, чому, Польща* (а не *чьай, чьому, Польщья*);
- дзвінкі приголосні в кінці слова або складу не оглушуються: *гриб, репортаж, любов, раз, лід* (а не *грип, репорташ, любоф, рас, літ*);
- голосний **о** ніколи не наближається до **а**: *молоко, потреби, дорога* (а не *малако, патреби, дарога*);
- літера **щ** передає звуки **шч**: *вищий, що* (а не *висший, шо*);
- буквосполучення **дж, дз** передають злиті звуки: *сиджу, кукуруза* (а не *сижу, кукуруза*);
- літера **г** передає звук [г] *обґрунтування, гатунок* (а не *обгрунтування, гатунок*).

Морфологічною нормою української літературної мови є:

- вживання закінчень кличного відмінка: *пане професоре, Андрію Петровичу, Ольго Василівно, добродію Панчуку*;
- вживання паралельних закінчень іменників у давальному відмінку: *декану і деканові, директору і директорові, сину і синові*; при цьому, називаючи осіб, слід віддавати перевагу закінченням **-ові, -еві**, наприклад: *панові Ткаченку, ректорові, але заводу, підприємству, відділу* тощо. У випадку, коли кілька іменників-назв осіб поспіль стоять у давальному відмінку, закінчення потрібно чергувати: *генеральному директорові*

представленою у текстах нормативних словників, граматики, що сучасні читачі сприймають як нормативні. У вузькому розумінні — це літературна мова, яку вживають три останні покоління учасників мовної комунікації, тобто часові межі її охоплюють 60 років. Визначальними для сучасної української літературної мови є літературні норми, яких дотримує найактивніше в суспільному житті покоління. Досить поширене отождошення сучасної літературної мови з мовною практикою одного-двох останніх десятиліть, протягом яких помітні зміни в словниковому складі, тенденції у словотворенні, активні процеси в синтаксисі, нові стилістичні явища, зумовлені функціонуванням одиниць мови у різних сферах спілкування.

Українська мова — національне надбання українського суспільства, її має охороняти та підтримувати держава. Мовна політика як одна із складових частин державної має бути спрямована на забезпечення оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя українського суспільства, їх подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни.

Розділ 1

МОВНІ НОРМИ УКЛАДАННЯ ДОКУМЕНТІВ

Загальні відомості про стилі мовлення

Користуючись мовою у повсякденному житті, люди залежно від потреби вдаються до різних мовних засобів. Відповідь на практичному занятті відрізняється від виступу на зборах. Коли учень пише твір, він старанніше добирає слова та будує речення, ніж тоді, коли пише приватного листа. Залежно від змісту й мети висловлювання, а також від індивідуальної манери та вподобань під час мовлення відбуваються певний добір і комбінування найпридатніших і найпотрібніших саме для цієї мовної ситуації співвідносних варіантів форм, слів, словосполучень, конструкцій речень тощо. Отже, художній твір (новела, оповідання), наукова стаття, наказ керівника установи, протокол, написані однією мовою, різняться набором мовних засобів, специфічними особливостями у мовному оформленні. Таке розрізнення називається стилістичною диференціацією мови.

Власне слово «стиль» (з лат. *stilus* — паличка для письма) має кілька значень:

- 1) сукупність ознак, які характеризують мистецтво або індивідуальну манеру художника;
- 2) сукупність прийомів у використанні засобів мови, властива якому-небудь письменникові або літературному творові, на пряму, жанру;
- 3) характерна манера поводитися, говорити, одягатися і т. ін.

Зміст

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. Мовні норми укладання документів	17
Загальні відомості про стилі мовлення	17
Особливості офіційно-ділового мовлення	25
Лексичний склад офіційно-ділового мовлення	31
Морфологічні особливості офіційно-ділового мовлення	59
Синтаксичні особливості ділових паперів	90
РОЗДІЛ 2. Загальні відомості про документи	97
Поняття про документ	97
Види документів	104
Особливості складання документації	109
Вимоги до мови документа	116
Оформлення сторінки документа	124
Реквізит як основна структурна частина документа	126
РОЗДІЛ 3. Управлінська документація	144
Організаційно-розпорядча документація	145
Розпорядча документація	164
Структура розпорядчих документів	165
Довідково-інформаційні документи	197
РОЗДІЛ 4. Ділове листування	246
Службові листи	248
Інформаційні листи	256
Супровідні листи	301
Заохочувальні й спонукальні листи	311
Правила оформлення ділової документації	313
Ділове листування з іноземними партнерами	315
Листування електронною поштою	326

РОЗДІЛ 5. Документація щодо особового складу	330
Заява	331
Інші види документів	341
РОЗДІЛ 6. Документи з господарсько-договірної діяльності	388
Договір	388
Трудовий договір	432
РОЗДІЛ 7. Обліково-фінансові документи	457
РОЗДІЛ 8. Мовний та мовленнєвий етикет. Культура ділового спілкування	491
Мовлення та його різновиди	491
Закони мистецтва спілкування	496
Особливості усного мовлення	501
Мовний етикет	517
Мовленнєвий і спілкувальний етикет	524
Мовний етикет у діловодстві	548
Мовний етикет ділового спілкування	554
Культура ділового спілкування	556
Словник ділової людини	572

Популярне видання

САДОВНИЧА Вікторія Вікторівна

**Сучасні ділові документи та папери.
Як правильно оформити і підготувати. Зразки та приклади**

Головний редактор *С. С. Скляр*
Завідувач редакції *К. В. Новак*
Відповідальний за випуск *І. Г. Веремій*
Редактор *О. М. Журенко*
Художній редактор *С. В. Місяк*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *І. Г. Близнюкова*

Підписано до друку 06.05.2014.
Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Minion Pro». Ум. друк. арк. 31,92
Наклад 10000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у державному видавництві «Преса України»
03047, м. Київ, просп. Перемоги, 50
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК №310 від 11.01.2001 р.

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
“Клуб Сімейного Дозвілля”»

61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київська філія

04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеська філія

65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88

e-mail: support@bookclub.ua

Інтернет-магазин: www.bookclub.ua

«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Садовнича В. В.

С14 Сучасні ділові документи та папери. Як правильно оформити ділові папери. У цьому вам допоможе це видання. Ви дізнаєтеся про норми укладання документів, ділового листування, культуру ділового мовлення, зможете самостійно підготувати документацію будь-якого типу — з господарсько-облікової діяльності, управлінської, щодо особового складу, фінансові папери.

ISBN 978-966-14-7280-7

Усі ми час від часу стикаємося з необхідністю правильно оформити ділові папери. У цьому вам допоможе це видання. Ви дізнаєтеся про норми укладання документів, ділового листування, культуру ділового мовлення, зможете самостійно підготувати документацію будь-якого типу — з господарсько-облікової діяльності, управлінської, щодо особового складу, фінансові папери.

УДК 34
ББК 81.2 + 67.9(4УКР)